

подолання широкого комплексу проблем – від значущих на конкретному відрізку життєвого шляху до “вічних” питань буття);

- наближення освіти до реального соціального життя, конкретних освітніх ситуацій, створення умов для духовного саморозвитку особистості;
- партнерство андрагога із широким спектром соціальних організацій, засобами масової інформації, що створює освітні духовні ресурси;
- гуманітаризація освіти – умова формування глобального мислення, здатності людини вирішувати проблеми, що виникають у результаті об’єктивного розвитку суспільства на духовних засадах;
- врахування широти й варіативності освітніх, духовних запитів педагогів;
- забезпечення переходу суб’єкта андрагогічного процесу в “режим саморозвитку”;
- практико-орієнтований характер освітнього процесу, розвитку духовного потенціалу;
- орієнтація на задоволення духовних потреб учителів.

Висновки. Розвиток духовного потенціалу вчителя на андрагогічних засадах має відповідати віковим завданням духовного розвитку, враховувати періоди, кризи вікового розвитку, особливості актуалізації прихованих духовних здібностей дорослих, необхідні для цього принципи, методи освітньої діяльності та відповідні умови післядипломного освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні програми розвитку духовного потенціалу вчителя в післядипломному освітньому процесі на андрагогічних засадах.

Література

1. Життєві кризи особистості: наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / [ред. рада: В.М. Доній (голова), Г.М. Несен (заст. голови), Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков (керівники авторського колективу) та ін.]. – К. : ІЗМН, 1998. – Ч. 1: Психологія життєвих криз особистості. – 357 с.
2. Зеліченко А.И. Психология духовности / А.И. Зеліченко. – М. : Изд-во трансперсонального ин-та, 1996. – 400 с.
3. Змеев С.И. Андрагогика: становление и пути развития / С.И. Змеев // Педагогика. – 1995. – № 2. – С. 66–67.
4. Карпенко З.С. Аксіопсихологія особистості / З.С. Карпенко. – К. : Міжнар. фін. агенція, 1998. – 216 с.
5. Психолого-педагогический словарь / [сост. Е.С. Рапацевич]. – Минск : Современ. Слово, 2006. – 928 с.
6. Савчин М.В. Вікова психологія : навч. посіб. / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К. : Академ-видав, 2006. – 360 с.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла : сборник / В. Франкл. / [общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева ; вступ. ст. Д.А. Леонтьева]. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

ЧЕРНИШОВА Н.О.

ПЕДАГОГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ У ФОРМУВАННІ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ УКРАЇНИ Й ПОЛЬЩІ

Українська держава потребує відродження національної духовності. Відродити її покликана така виховна система, яка своїм корінням сягає в глибину віків. Подібна система здатна відновити те, що було “закодоване в духовних генах людського роду” [6]. В Україні, як і в найближчого західного сусіда – Польщі, історично склалася своя система виховання, яка максимально враховує національні риси й самобутність двох близьких культур – української та польської. Суспільство повинно віднайти виховний ідеал нового часу, враховуючи найцінніші педагогічні здобутки.

До цієї теми зверталися в своїх працях видатні педагоги: І. Бартошевський, І. Бех, Г. Ващенко, О. Вишневський, О. Духнович, С. Пальчевський, Ю. Руденко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Янів, а також філософи Г. Сковорода, М. Попович, Л. Чупрій та інші.

Актуальність теми зумовлена приведенням освітньої системи України у відповідність з новими суспільними потребами. І це є найважливішою проблемою та метою соціальної дійсності. Розвиток творчої особистості неможливий без виховного ідеалу. Активна розбудова системи національної освіти, відродження та подальший розвиток духовно-моральної культури, інтелектуального потенціалу українського народу спонукають до пошуків ефективних шляхів виховання. Система підготовки підростаючих поколінь гостро потребує теоретико-методологічного аналізу, накопиченого вітчизняного й зарубіжного досвіду (у нашому дослідженні – досвіду Польщі).

Мета статті полягає в розкритті сутності виховного ідеалу за допомогою складових імперативів цього поняття, а також у висвітленні його формування в Україні й Польщі. Виділивши суттєві ознаки національного виховного ідеалу, ми зробимо акцент на його важливій ролі в розвитку та становленні суспільства.

В усі часи виховний ідеал наповнювався своїм конкретно-історичним змістом, особливості якого детально проаналізовані Г. Ващенко у його праці “Виховний ідеал”. Він характеризує більшовицький, християнський, загальноєвропейський та український національний виховний ідеал. Саме він розробив виховну систему, здатну, на його думку, очистити українську духовність від усілякого намулу, привнесеного імперським, тоталітарним режимами.

Спочатку розкриємо сутність поняття. Виховний ідеал – це образ ідеальної людини, на який має орієнтуватися педагог у розв’язанні головного завдання національного виховання молоді – формування християнського світогляду, фахової підготовки, розвитку формальних здібностей інтелекту, які були б поставлені на службу Богові та Батьківщині. Окрім того, це формування таких відносин між людьми, які б відповідали прогресові цивілізації й водночас запобігали її катастрофі.

Більшовицький виховний ідеал у баченні Г. Ващенка – це ідеал комуністичної ідеології. Його найважливішими рисами автор вважає беззастережну відданість комуністичній ідеології паралельно з ворожістю до інших та боротьбою з їхніми прихильниками. “Ідеальний більшовик, – пише Г. Ващенко, – це робот, позбавлений власних поглядів, власних почувань і волі” [2, с. 38].

Християнський виховний ідеал, за Г. Ващенко, формується засобами певної форми релігії, скеровує віруючого на Царство Боже шляхом наслідування Христа. Істинному християнину потрібно читати та вдумуватися у Святе Письмо, щоб не лише розуміти його думку, а й дух.

Загальноєвропейський виховний ідеал вибудовується на досягненнях загальноєвропейської культури й орієнтується на всебічний розвиток особистості згідно із закладеними в індивідові задатками, з яких потенційно можуть розвинути здібності. “Хай буде кожний досконалий сам собою”, – пише автор [2, с. 90]. Він наголошував, що для розуміння національного виховного ідеалу знання виховного ідеалу загальноєвропейського є обов’язковим.

Український національний виховний ідеал, знайшов, на думку Г. Ващенка, своє яскраве втілення в народних піснях, які склалися впродовж століть. Його основними ознаками стали: високий ідеалізм на релігійній основі, любов і шана до

батьків та родини, гостинність, життєрадісність, працьовитість, волелюбність, глибинні почуття гідності. Через відсутність державності цей ідеал згаснув. До речі, як вважає сучасний філософ М. Попович, в Україні певна аномалія ставлення громадянина до держави є наслідком тривалої відсутності національної державності. “Ставлення до держави у нас нерівне. Українська державність сьогодні для одних є здійсненим давнім романтичним ідеалом, для інших мало чим відрізняється від держав-попередників. Спокійного критицизму щодо власного державного Левіафана, обережної недовіри, поєднаної з безумовною повагою до державного рішення, чи то судового, чи то адміністративного, ми не знаємо. І ця обставина має дуже глибоке коріння і може вважатися рисою українського менталітету. Українці, взагалі кажучи, не авторитарні... Можливо, певна децентралізованість владного світу властива українцям з дуже давніх давен: адже в ритуальних народних піснях, колядках, формульно звертаються до кожного з елементів родини – батька, матері, і дітей, тоді як в російських відповідниках колядок є лише один адресат – батько” [7, с. 31]. Продовжуючи думку Г. Ващенка, виносила крізь століття цей український національний виховний ідеал лише селянська культура, створена переважно волелюбним козацтвом. Як зауважує М. Попович, саме через козацьку відчайдушність в українське суспільство проникає відчуття особистої свободи, гідності і відповідальності. І це важливі складові імперативи виховного ідеалу. Ключові слова в цьому випадку – козацтво, лицарство, і вони суто українські. Суто польська риса виховного ідеалу – шляхетність. Однак треба зауважити, що козацтво боролось за визнання себе українською шляхтою. Як пише М. Попович: “Власне, шляхта на Наддніпрянщині, як і в Західній Україні, була своя аж до кінця XVIII ст. переважну більшість шляхти на Правобережжі становили уніати, “руські”, себто українці. Проте, для селян вони були чужими. Козаки, особливо запорозькі, “низовики” формувалися з різного елементу і самі обирали свою козацьку долю. І шляхта, в тому числі польська, і козаки називали і вважали себе рицарями. Однак, польська і руська шляхетська організація не мала рис рицарського ордену, не знала ініціатив, рицарських обітниць, оскільки звання шляхтича було спадковим. Був тільки певний кодекс честі, досить вільно інтерпретований. Запорозьке ж козацтво (а все козацтво в цілому називало себе вслід за низовиками “військом Запорозьким”) свідомо структурувалося як орденська корпорація” [7, с. 31]. Отже, на думку філософа, з цієї особливості випливали важливі історичні наслідки, адже козацтво було саме тим “вищим класом”, якому простолюд намагався уподібнюватися.

Честь і шляхетність – це ті найбільші імперативи людства, які наше суспільство якось призабуло і які треба відроджувати. Щодо етимології слова *шляхетність*, то словники Ожегова чи Фасмера тлумачать його як “благородство”. Як зауважує О. Бердник, “про шляхетність наших предків свідчать не так слова польського короля Яна Казимира: “... вижу я въ васъ благородныхъ воиновъ и великодушныхъ Христианъ”, – як їхня поведінка в статусі переможців. На відміну від своїх ворогів, козаки завжди ховали загиблих воїнів, як своїх, так і супротивників, причому відповідно до їхнього віросповідання та військового чину” [1].

Г. Ващенко вважав, що кожна нація живе самостійним державним і культурним життям, вільно розвиваючи й виявляючи свої творчі здібності, прагнучи до мирного співробітництва з іншими народами світу. Саме на цьому будується система українського виховного ідеалу, що має свої національні фізичні й психічні особливості, своє призначення, а тому на засадах християнства та загальноєвро-

пейської культури. Особливості національного виховання українського й польського народів були зумовлені розвитком освіти, культури, літератури, мовної політики та будувалися на кращих родинних традиціях, морально-етичних ціннісних європейських орієнтаціях. Сучасний виховний ідеал має набути втраченого суто національного, патріотичного імперативу, історичного досвіду, духовних надбань.

Український філософ Г. Сковорода вперше виділив ідеал людяності, на якому базувалася мета всього сквородинівського життя та сутності виховання. На його думку, об'єктом виховання є мисляча, чуйна людина з гнучким розумом і чистими почуттями, яка не цурається свого краю, своєї нації, живе культурними здобутками власного народу. Вчитель повинен бути прикладом для інших в усьому, вміти володіти голосом, бути справжнім носієм національної ідеї. Г. Сковорода вважав, що у вихованні українця треба зважати не на соціальне становище дітей, а на їхню природу, нахили, інтереси, обдарування. Звідси мета виховання – формування вільної людини, гармонійно розвиненої, яка відчуває себе щасливою та корисною для суспільства, здатною активно жити. Особливу роль у всебічному формуванні особистості філософ відводив моральним якостям, зокрема любові до Батьківщини, праці, людяності, дружбі, чесності, силі волі, людської гідності. Ідеал людяності має жититися з народних джерел і зберігатися у святах, звичаях, обрядах народу. Продовження цієї ідеї ми бачимо в доробках Г. Ващенка. Стисло формулу своєї педагогіки вчений формулював у словах: “Служіння Богові та Україні”. І вона з боку освітян зазнала певної критики. Однак акцент на релігійному вихованні був ні чим іншим як енергійною турботою про прищеплення молодому поколінню духовного, божественного, ідеалістичного начала, чого в наші дні насправді бракує. Відтак, саме завдяки цим імперативам живиться польський виховний ідеал. Християнський виховний ідеал, на якому наголошує Г. Ващенко, в Польщі зараз має більш яскраві риси, “має на собі печать вічності”. Водночас автор застерігав, що віра християнська не має бути сліпою, а тим більше формальною. Як і в Г. Сковороди, у нього людина повинна бути мислячою і прагнути пізнання. Говорячи про український виховний ідеал, Г. Ващенко зауважив, що коли найбільша чеснота українця – безмежна вірність Богові і Батьківщині, то найбільша ганьба для нього – зрада вірі й Україні. Це нагадує своєрідну лицарську обітницю, що знову повертає нас до козацьких імперативів, шляхетності. Слід визнати, що між педагогічною системою Г. Ващенка, його імперативами і педагогічно-виховною реальністю, якою вона є в сучасній Україні, дистанція, на жаль, поки що велика.

Ідеал виховання складається з конкретних завдань.

1. Завдання фізичного виховання:

- виховання здорової зміни;
- підготовка до захисту Батьківщини;
- підготовка до фізичної праці.

2. Завдання розумового виховання:

- озброєння учнів знаннями основ наук;
- формування наукового світогляду;
- оволодіння основними розумовими операціями;
- вироблення вмінь і навичок культури розумової праці.

3. Завдання морального виховання:

- формування в учнів моральних понять, поглядів і переконань;
- виховання моральних почуттів;
- вироблення навичок і звичок моральної поведінки.

4. Завдання трудового виховання:

- психологічна підготовка особистості до праці;
- практична підготовка до праці;
- підготовка школярів до свідомого вибору професії.

5. Завдання естетичного виховання:

- формування естетичних понять, поглядів і переконань;
- виховання естетичних почуттів;
- виховання потреби і здатності створювати прекрасне в житті та мистецтві.

Отже, ідеал виховання – це взірць людської поведінки, оснований на реалізації завдань всебічного розвитку особистості. Сучасний виховний ідеал як орієнтир для формування громадянина України втілено в образі людини, заради якої й створено молоду державу. Він передбачає втілення в собі багатства відроджених вітчизняних культурно-історичних, народознавчих, народно-педагогічних традицій та орієнтацій на загальнолюдські ідеали, які виявляються саме через національне. За словами О. Вишневецького, національне виховання – це серцевина свідомості кожної нації, її інтелектуально-культурний орієнтир, що не дає схибити індивідові, втратити почуття патріотизму, етики й естетики.

Польща має значні напрацювання у сфері патріотичного виховання населення. Зокрема, польським урядом розроблена й реалізується програма, яка має назву “Патріотизм завтрашнього дня”. Відповідно до неї, у різних містах Польщі місцева влада влаштовує дні національного прапора. В агітаційних роликах на телебаченні та на радіо лунають пісні, які обіцяють, що Польща перетвориться на державу, що базуватиметься на “принципах верховенства права, солідарності та справедливості” [8]. Програма спрямована здебільшого на молодих людей, яких закликають залишатися на Батьківщині та будувати тут своє майбутнє. Це пов’язано також із вступом Польщі до Європейського Союзу та можливістю вільно пересуватися Європою, ширшою можливістю здобути освіту й зробити кар’єру за кордоном, знайти роботу з високою заробітною платнею. Як тільки поляки отримали такі перспективи, таку спокусу, чимало людей почало виїжджати до країн ЄС у пошуках “великої мрії”. Та втрата патріотичних імперативів не оминула загальноєвропейський виховний ідеал. У самому ЄС все більше говорять про те, що треба зміцнювати європейську консолідацію вихованням патріотичної молоді. Навіть вирішили видати кожній молодій людині по книзі, в якій був би представлений Євросоюз, історія його виникнення, в якому б чітко були розглянуті законодавчі нюанси тощо. Така собі “Біблія”. Це означає, що кожна країна ЄС, як би там не було, мусить звертатись до своїх національних уподобань, щоб зберегти свої ідеали.

Патріотичне виховання в Польщі починається з дошкільного віку. Дітей ще з садочка вчать, як виглядає прапор, вчать національного польського гімну, виховують у них локальний патріотизм. Дошкільнят водять музеями рідного міста, показують пам’ятники, знайомлять з місцевими героями, традиціями. Дитину вчать розуміти, ким вона є, пізніше її почуття патріотизму розширюється до містечка, згодом до воєводства, і врешті – до держави загалом.

Висновки. Аналізуючи праці педагогів і філософів, ми дійшли висновку, що культурно-педагогічна спадщина фіксується через пам’ять, слово, традиції, обряди, формується через самосвідомість, стає потребою у самовизначенні. Розуміння сутності виховного ідеалу, а також його складових імперативів допоможе

розвинути нову виховну систему на українському тлі, яка б відповідала потребам сучасного суспільства. Доба відродження духовної людини неминуча. І ми вже підійшли до цієї межі, залишилось лише перетнути її, створивши відповідні умови на основі вже випробуваного сусіднім народом досвіду, який стане предметом розгляду наших наступних педагогічних досліджень і спостережень.

Література

1. Бердник О. Особливості побудови часопростору “Історії русів” / О. Бердник // Донецький вісник наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Т. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruthenia.info/txt/donvisn/t4/03.html>.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994.
3. Іванський Р. Виховний ідеал як чинник формування цілісної системи особи громадянина України (за матеріалами дослідження з проблем виховання молоді професора Григорія Ващенко) / Р. Іванський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext/html>.
4. Лисак В. Особливості національного виховання молоді в історичному аспекті / В. Лисак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/ped/2009/25-1/42_Lysak.pdf.
5. Пальчевський С. Педагогіка : навч. посіб. / С. Пальчевський. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2008. – 496 с.
6. Погрібний А. До 125-річчя від дня народження Григорія Ващенко / А. Погрібний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html>.
7. Попович М. Український кшталт патріотизму. Нова Польща / М. Попович // Спеціальний український щомісячник. – Варшава, 2005. – С. 30–32.
8. Чупрій Л. Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи / Л. Чупрій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://sd.net.ua/2009/11/05/patriotichne_vikhovanja_v_ukran_ctan_perspectiv\[html](http://sd.net.ua/2009/11/05/patriotichne_vikhovanja_v_ukran_ctan_perspectiv[html)

ЧЕРЕПЄХІНА О.А.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ГУРТКА У ВНЗ

Соціальні та економічні трансформації, що відбуваються останніми роками в українському суспільстві, призводять до виникнення широкого кола особистісних і міжособистісних проблем, розв’язання яких потребує кваліфікованої допомоги психологів. У зв’язку із цим підвищується попит на послуги відповідних фахівців у різних сферах суспільної діяльності і, відповідно, зростають вимоги до якості професійної підготовки психологічних кадрів у вищих навчальних закладах. Інтерес до проблем фахової підготовки майбутніх психологів визначається потребами гуманізації всіх сторін суспільного життя, що, у свою чергу, підвищує потребу держави, установ і окремих громадян у психологічних послугах, в цілому ставить перед вищими навчальними закладами завдання підвищення якості підготовки майбутніх психологів.

Таке підвищення вимог поширюється і на професійно важливі якості особистості фахівця-психолога. Особистісно орієнтований підхід та гуманізація освіти визначають необхідність пошуку шляхів удосконалення індивідуалізації професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема, індивідуалізації процесу формування професіоналізму майбутніх психологів, що набуває особливої актуальності в умовах магістратури. Врахування особистісного потенціалу магістрантів-психологів відповідно до вимог обраної професії та індивідуальний підхід до розвитку професійно важливих якостей у процесі навчання психологів впливає на підвищення ефективності формування в них професіоналізму. Оптимальні умови для реалізації особистісного підходу до кожного студента – майбутнього психолога та розкриття в нього потенціалу професійного розвитку створюються завдяки їх активному залученню до участі у студентському науково-дослідному гуртку.